

הכנסת

גיליון מס' 30

פרשת מקץ

כ"ז כסלו תשע"ב, 23 בדצמבר 2011

תכנית

חברי הכנסת כורתנים על פרשת השבוע

אנכי אערבנו, מידי תבקשנו

חבר הכנסת זבולון אורלב, יו"ר הוועדה לזכויות הילד

אמון בבניו ויבטח בהם שלא ינהגו עם אחיהם כדרך שנהגו ביוסף, ייסגר המעגל והמשפחה תחזור להיות מאוחדת ומפויסת.

יהודה משכנע את אביו להפקיד בידיו את בנימין במילים **"אנכי אערבנו מידי תבקשנו. אם לא הביאתיו אליך והצגתיו לפניך, וחטאתי לך כל הימים"** (בראשית מג, ט). זוהי ערבות מוסרית ואנושית, שיש בה הרבה יותר מה"דיל" שראובן מציע: **"את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך"** (פסוק לז); זוהי ערבות המבטאת אחריות עליונה לגורלו של האח.

האם בכך הסתיים מבחן הערבות של האחים? עדיין לא. אמנם יעקב מפקיד בידיהם את בנימין, אך בלבו נותר ספק, והוא מבטא אותו באומרו: **"ואני, כאשר שכלתי, שכלתי"** (שם, יד).

גם יוסף לא השתכנע באופן מוחלט שאחיו שבו מדרכם הרעה ועמדו במבחן הערבות ההדדית. לכן, עם חזרת האחים למצרים הם אינם מכונים עוד "אחי יוסף". גם המלה "אח" או "אחים" אינה מופיעה, אלא הם נקראים כל אחד בשמו או בשם "אנשים".

יוסף נוקט פעולה נוספת להשלמת מבחן הערבות ההדדית. זהו המבחן האחרון, והחמור ביותר. הוא טומן את הגביע באמתחת בנימין כדי להשאירו לידו במצרים ולא להשיבו אל אביו. כיצד יתמודדו האחים עם מצב זה? האם יפקירו את בנימין כפי שנהגו בו עצמו, או שיפעלו בכל דרך אפשרית כדי לשמור על בנימין ולהבטיח את שלומו? בתהייה זו נחתמת פרשת "מקץ".

הערבות ההדדית היא חוט השני השזור את כל האירועים שבפרשה, והיא מעבירה את המסר העיקרי החשוב של **"ישראל ערבים זה לזה"**. כולנו תפילה שכפי שאחי יוסף ידעו להתגבר על משבר הערבות במכירת יוסף וחזרו להיות משפחה מאוחדת, כך נדע בכל דור ודור לשמור על אחדותנו, על האחריות ההדדית ועל ערבות איש לרעהו.

התנכרות יוסף לאחיו כגמול על מכירתו לישמעאלים מעמידה את אחי יוסף בפני מבחן של ערבות הדדית. יוסף, שעלה מבירא עמיקתא – בית הסוהר, לאיגרא רמא – המשנה למלך מצרים, בודק את האחריות ההדדית של אחיו: האם כפי שמכרוהו וסיכנו את נפשו יסכימו להפקיר אח נוסף תמורת חירותם ופרנסתם, או שמא עשו חשבון נפש, ושוב בתשובה.

מפשט הכתוב עולה שהאחים למדו את הלקח: **"כלנו בני איש אחד נחנו"** (בראשית מב, יב), האחים מצהירים. כלומר, אין אנחנו בני שלוש אימהות שונות – לאה, זלפה ובלהה – אלא כולנו בני אב אחד. כולנו מאוחדים, כולנו משפחה אחת. אין בינינו קנאה או מחלוקת. אין בינינו איומים איש על אחיו. הכתוב ממשיך: **"ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד..."** (שם, יג).

רעיון זה בא לידי ביטוי גם בצמד המלים החוזר בפרשה, "אחי יוסף": **"וירדו אחי יוסף עשרה לשבר בר מצרים, ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב"** (שם, ג-ד), ובהמשך: **"ויבאו אחי יוסף וישתחו לו אפים ארצה"** (שם, ו). הביטוי "אחי יוסף" מזכיר שלא מדובר באחים ותו לא אלא באחים שנושאים עמם את אסון מכירת יוסף.

הכתוב מבהיר שאחי יוסף למדו את הלקח באמצעות הבאת דברי האחים: **"ויאמרו איש אל אחיו: אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחנו אלינו ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת"** (שם, כא).

יוסף שומע אמנם **"כי המליץ בינותם"** (שם, כג), אך אין הוא מסתפק בכך. הוא מבקש להעמיד את אחיו במבחן מעשי: האם יצליחו לשכנע את יעקב אביהם כי אפשר להפקיד בידיהם את בנימין וכי הם מסוגלים להיות אחראים לגורלו, להביאו בפני יוסף ולהשיבו בשלום הביתה? אם ייתן יעקב

כולנו תפילה שכפי שאחי יוסף

ידעו להתגבר על משבר הערבות

במכירת יוסף וחזרו להיות

משפחה מאוחדת, כך נדע בכל

דור ודור לשמור על אחדותנו,

על האחריות ההדדית ועל

ערבות איש לרעהו.

רמיזא - שפת לא ידעתי אשמע

בני שיינין, מנהל חטיבת התפעול יחידת המחשב

בפרשת השבוע מסופר על הפתרון שיוסף מציע לחלומותיו של פרעה, לאחר שיועצי פרעה נכשלו בפתרונותיהם. המדרשים מרחיבים בעניין זה, ומבהירים מה היו הפתרונות שהציעו היועצים. באחד המדרשים אף מוסבר מדוע קיבל פרעה את פתרונו של יוסף ולא את אלה של יועציו. במדרש נטען שכאשר סיפר פרעה את חלומותיו לפותרים הוא שינה בכוונה כמה פרטים ולא תיארם כפי שהתרחשו בחלומותיו, שכן ביקש לבחון אם הפותרים יגלו את השינוי. אחד השינויים עולה מהכתוב, שכן בתיאור החלום נכתב "ופרעה חלם והנה עמד על היאר" (בראשית מא, א) ואילו בתיאור החלום לפותרים פרעה אומר: "בחלומי הנני עמד על שפת היאר" (שם, ז). לפי המדרש, רק יוסף תיקן את פרעה ואמר לו שהוא אינו מדייק בתיאור החלומות, ותיקון זה הוא ששכנע את פרעה שפתרונו של יוסף הוא הפתרון הנכון.

רמז לטענת מדרש זה מוצא הגאון מוילנא בפרק פ"א בתהלים, ששם כתוב: "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע" (שם, ו), ומסביר הגאון את הפסוק כך: מה שהעיד על יוסף שפתרונו נכון - הוכחה שבעקבותיה הפך להיות מושל בארץ מצרים, הוא שיוסף אמר לפרעה "שפת לא ידעתי אשמע"; כלומר, לפי מה שאני יודע הרי שבחלום המקורי אתה עומד על היאור, והמילה "שפת" (שנאמרת מפי פרעה בתיאור החלום "הנני עומד על שפת היאור") היא דבר שאני לא ידעתי על קיומו.

כדי לקנות אוכל. הם באים לפני יוסף ומשתחווים לו (כפי שחזה בחלומותיו בעבר) ואינם מזהים אותו, בעוד הוא מזהה אותם. יוסף מאשים את אחיו בריגול, אוסר את שמעון ושולח אותם לכנען, לאחר שצידם בתבואה, אך מזהיר אותם לבל ישונו אליו ללא בנימין.

יעקב מסרב לשלוח את בנימין למצרים, אך לבסוף מסכים לכך, לאחר שתם האוכל בבית, ויהודה מביטח שיערוב לשלום הנער.

האחים באים למצרים ומובאים שוב לבית יוסף. יוסף מתקשה להסתיר את סערת רגשותיו לנוכח בנימין אחיו. הוא משחרר את שמעון, סועד עם האחים ומצידם בתבואה רבה. במקביל, הוא מורה למשרתו להחביא את גביע הכסף שלו באמתחת בנימין. לאחר שהאחים יוצאים את ביתו, יוסף שולח את משרתו לרדוף אחריהם ולהאשימם בגנבת הגביע. האחים כופרים באשמה ומצהירים: "אשר ימצא אתו מעבדך ומת, וגם אנחנו נהיה לאדוני לעבדים" (בראשית מד, ט). בחיפוש מתגלה הגביע בכליו של בנימין, והאחים מוחזרים אל יוסף. יוסף מציע שבנימין יישאר אצלו כעבד והשאר ישוחררו, ובכך נחתמת הפרשה.

פרעה חולם שני חלומות מטרידים: בראשון עולות מן היאור שבע פרות רזות ושבע פרות שמנות, והפרות הרזות אוכלות את השמנות בלא שהמעשה ניכר בהן. בשני עולות מן היאור שבע שיבולים דקות ושבע שיבולים בריאות וטובות, ושוב, השיבולים הדקות אוכלות את השיבולים הבריאות ואין הדבר ניכר בהן.

פרעה מבקש מיועציו לפתור את חלומותיו, ולאחר שהם נכשלים נזכר שר המשקים ביוסף, שפתר את חלומו שלו שנתיים קודם לכן, ומציע לפרעה שיוסף יפתור את חלומותיו. יוסף מובא אל פרעה ומפענח את החלום: על ארץ מצרים עתידות לבוא שבע שנות שפע, ומיד אחריהן - שבע שנות רעב, שישכיחו את שנות השפע. יוסף אף מציע לפרעה תכנית להתמודד עם המשבר הצפוי: לאגור תבואה בשנות השובע במחסני המלך, ולהשתמש בה בשנות הרעב.

פרעה מתרשם מאוד מדברי יוסף, ממנה אותו להיות המשנה למלך ומפקיד בידיו את הגשמת התכנית שהגה. האירועים מתרחשים כפי שחזה יוסף. בשנים אלו נושא יוסף את אסנת בת פוטיפרע לאישה, ומוליד שני ילדים, מנשה ואפרים. הרעב פוגע גם בארץ כנען, ויעקב שולח את בניו (כולם למעט בנימין) למצרים

במצוות החוק - מדיניות לשיכון תנודות במחזוריות כלכלית

עמי צדיק, מנהל המחלקה לפיקוח תקציבי במרכז המחקר והמידע

לעשות שימוש שוטף בהכנסותיה ממשאבי טבע, או שמא עליה לצבור את ההכנסות בקרן מיוחדת למען הדורות הבאים, כדי לשכך את התנודות במחזוריות כלכלית. בימים אלו נערך מחקר במרכז המחקר והמידע, שמטרתו לבחון כיצד נוהגות בעניין זה מדינות אחרות.

היבט נוסף שיש ללמוד מיוסף, הוא עידוד התעסוקה. בתחילה קנו המצרים בכסף, מזון לפרנסתם. ואולם, די מהר התברר שאין עוד בכוחם של המצרים לשלם בכסף עבור המזון, ויבאו לל-מצרים אל-יוסף לאמור הבה-לנו לחם, ולמה נמות נגדך כי אפס, כסף" (שם, טו).

יוסף מכר למצרים תבואה תמורת בהמותיהם, אך גם אלו אזלו. לבסוף, הציעו המצרים את אדמתם ואת גופם תמורת התבואה. יוסף מוכן לקבל את האדמה אך אינו מוכן לרכוש את גופם של המצרים, בידעו שהפיכת האדם החופשי לעבד פוגעת במוטיבציה שלו ליצור ולפתח את המדינה. לפיכך, יוסף מחלק זרעים לעם ומטיל מס בשיעור 20% על התוצרת (שם, כג-כד).

מדיניות זו מאפשרת תקומה לכלכלת מצרים משום שהיא מעודדת תעסוקה, וכך נוהגת גם מדינת ישראל. כך למשל, חוקקה הכנסת את החוק להגדלת שיעור ההשתתפות בכוח העבודה ולצמצום פערים חברתיים (מס הכנסה שלילי), התשס"ח-2008, שמטרתו להעלות את שכר העובדים ברמות השכר הנמוכות ולעודד תעסוקה. ועדיין, שיעור ההוצאה הממשלתית על עידוד תעסוקה נמוך באופן משמעותי משיעור ההוצאה הממשלתית לטובת מטרה זו, במדינות המפותחות.

להרחבה ראו מסמכי מרכז המחקר והמידע: תיאור וניתוח של הכלל הפיסקלי החדש - תקרת ההוצאה הציבורית, כתבו אילן ביטון ועמי צדיק, 25 באפריל 2010; מצוקת הדיור בישראל, כתב רון תקוה, 3 במרס 2008; ניתוח מדד העוני לפי סל מצרים והשפעת תוכנית מס הכנסה שלילי, כתבה אילנית בר, 25 במאי 2011.

בפרשיות "מקץ" ו"ויגש" מתוארת דרכו של יוסף להתמודד עם מצוקה כלכלית. פרעה חולם חלום, ויוסף מפענח אותו כתחזית על תקופת שפע ולאחריה תקופת שפל. מצבים מסוג זה שכיחים בכלכלה המודרנית, ונהוג לכנותם מחזוריות כלכלית. מחזוריות זו יכולה לנבוע מפגעי טבע או ממעשי האדם.

הפתרון הכלכלי המקובל במקרים אלו הוא בדיוק הפתרון שנקט יוסף - צבירה בתקופות שפע לשם שימוש בתקופות שפל. בימינו ממשלות מנסות לעתים להגדיל את ההוצאה הציבורית בשיעור נמוך משיעור הצמיחה הכלכלית בתקופות צמיחה, ובשיעור גבוה משיעור הצמיחה הכלכלית בתקופות האטה של המשק.

בהתאם לעיקרון זה חוקקה הכנסת את חוק הפחתת הגירעון והגבלת ההוצאה התקציבית (תיקון מס' 11), התש"ע-2010, שנקבע בו כלל פייסקאלי חדש לקביעת תקרת ההוצאה הציבורית, שתכליתו להביא לשיכון התנודות במחזוריות הכלכלית באמצעות הקביעה שהגידול בהוצאה הציבורית בשנת צמיחה יהיה נמוך מהגידול הצפוי בתוצר הלאומי ובכלכלה, בעוד שהגידול בהוצאה הציבורית בשנת האטה כלכלית יהיה גבוה משיעור הצמיחה בכלכלה. ואכן, בחינה של הנתונים מן השנים האחרונות מגלה, שבעיקרון, המשק הישראלי עומד ביעד זה.

דוגמה נוספת ליישומו המודרני של העיקרון האמור באה לידי ביטוי בשימוש בהכנסות ממשאבי טבע. בשנים האחרונות התגלו בחופי הים של ישראל מאגרי גז טבעי בהיקף של מאות מיליארדי ש"ח. בעקבות זאת חוקקה הכנסת את חוק מיסוי רווחי נפט, התשע"א-2011, ולפיו המיסוי על הכנסות מנפט וגז טבעי יגדל. בסעיף 53 לחוק נקבע כי על הממשלה להגיש ללכנסת הצעת חוק בדבר הקמת קרן לניהול כספי היטל על רווחי נפט. הצעה זו מעוררת את השאלה אם על המדינה